

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK PROGRAMI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ**

HADİSLER VE SÜNNET IŞIĞINDA GENÇLERLE İLETİŞİM

İKBAL ÇOBAN

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ İLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK PROGRAMI
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS PROJESİ

HADİSLER VE SÜNNET IŞIĞINDA GENÇLERLE İLETİŞİM

İKBAL ÇOBAN

Danışman
Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA

JÜRİ ÜYELERİ PROJE ONAY SAYFASI

Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı öğrencisi İkbal ÇOBAN tarafından hazırlanan “Hadisler Ve Sünnet Işığında Gençlerle İletişim” başlıklı Tezsiz Yüksek Lisans Projesi tarafımdan okunmuş, kapsamı ve niteliği açısından Tezsiz Yüksek Lisans Projesi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Gencal ŞENYAYLA
Danışman

Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun tarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Harun ABACI
Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

İkbal ÇOBAN

ÖNSÖZ

Hayatın en önemli dönemi kabul edilen ve günümüzün popüler kavramlarından olan gençlik üzerine son zamanlarda çok sayıda çalışma yapıldığı ve gençlere Türkiye’de dinî, siyasî ve ideolojik yapılanmaların önemli bir bölümünün ilgi gösterdiği bilinmektedir. Özellikle dinî çevrelerde gençlik olgusuna daha özel bir ilgi ile yaklaşmış ve mesele genellikle Hz. Peygamber’in gençliğe verdiği önem çerçevesinde ele alınmıştır. Her toplumda olduğu gibi Hz. Peygamber dönemi İslam toplumunda da gençler vardı ve ilk Müslümanların çoğunluğunu onlar teşkil ediyordu. Hz. Peygamber ashab içerisinde çoğunluğu oluşturan gençlerle ilgilenmiş ve onlarla sıkı bir iletişim içerisinde olmuştur.

Hz. Peygamber’in o dönemde gençlerle kurduğu iletişim ve bu iletişim yöntemlerinin bilinmesi günümüz gençliğine İslam’ın ulaştırılması noktasında önemli katkılar saylayacaktır. Böyle bir amaca binaen bu çalışmayı yapmayı düşündük. Çalışmamız bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde gençlik kavramı ve Hz. Peygamber’in gençliği ikinci bölümde ise Hz. Peygamber’in gençlerle iletişimi ele alınmıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında bana rehberlik eden, yardımlarını esirgemeyen ve tecrübelerinden istifade ettiğim danışman hocam Doç. Dr. Gencal Şenyayla’ya teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca hem ders döneminde hem de proje döneminde desteklerini esirgemeyen Dr. Yasin BOSTAN ve Doç. Dr. İsmet EŞMELİ’ye de teşekkürlerimi sunarım. Çok değerli zamanlarını meşgul ettiğim eşim Cihat ÇOBAN, çocuklarım Rumeysa ÇOBAN, Kerem ÇOBAN ve Ahmet Selim ÇOBAN’a bana gösterdikleri anlayıştan dolayı teşekkür ederim.

İkbal ÇOBAN

Denizli – 2023

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü

Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Hadisler ve Sünnet Işığında Gençlerle İletişim	
Projeyi Hazırlayan: İkbal ÇOBAN	Danışmanı: Doç.Dr. Gencal ŞENYAYLA
Kabul Tarihi: 15.12.2023	Sayfa Sayısı: IX (ön kısım) + 22
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri Programı: Manevi Destek ve Rehberlik	
<p>Gençlik, gelip geçici, bazen isyankâr bazen duru, çoğunlukla tecrübesizlikle geçen yıllardır. Gençlik çağı insan hayatında önemli yer kaplamaktadır. Bu çağda insanlar sonrasında pişmanlık yaşamamak için olabildiğince az hata yapmalıdır. Bunun için de yapılacak en iyi şey; kendilerine iyi bir rehber bulmaktır. Peygamberimiz her yönden insanlığa büyük bir örnek olmuştur. Fakat O'nun yolunda olmak için tabi ki onu iyi tanımak gerekmektedir. İslamiyet'in ilk yıllarında gençler peygamberimizin en büyük yardımcısı olmuş O'nu hiç yalnız bırakmamışlardır. Evini, malını, zenginliği, ailesi bırakıp İslam'ın şefkatli kollarına bırakmışlardır kendilerini. Tabi ki gençlerin peygamberimize sınımsız tutunmasının sebebi de O'nun tavırları ve yaklaşımları olmuştur. Gençler peygamberimizde gördükleri mükemmel meziyetleri örnek almışlar ve Onun yanında kendilerini asla kötü ya da değersiz hissetmemişlerdir. İnsan kendine değer veren birinin yanında kendini daha iyi yetiştirme fırsatı bulur. Hz. Muhammed'in gençleri eğitirken ya da onlarla sohbet ederken onları hiç rencide etmemesi, onların anlayacağı şekilde konuşması, kendinin de bir insan olduğunu hatırlatıp kendisinden korkmamalarını söylemesi elbette O'nu etrafında toplanmalarının da bir sebebi olmuştur.</p>	
Anahtar Kelimeler: Gençlik, Hz. Peygamber ve Gençler, İletişim, Rehberlik.	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences

Abstract of Master Thesis

Title of the Project: Communication with Young People in the Light of Hadiths and Sunnah	
Author: İkbâl ÇOBAN	Supervisor: Doç.Dr. Gencal ŞENYAYLA
Date: 15.12.2023	Nu. of pages: IV(pretext)+ 22
Department: Philosophy and Religious Studies Subfield: Spiritual Support and Guidance	
<p>Youth is a fleeting year, sometimes rebellious, sometimes lucid, often in experienced. Youth occupies an important place in human life. In this day and age, people should make as few mistakes as possible to avoid regrets later. The best thing to do for this is; is to find a good guide for themselves. Our Prophet (peace be upon him) has been a great example to humanity in every way. But in order to be on His path, of course, it is necessary to know Him well. In the early years of Islam, young people were the greatest helpers of the Prophet and never left him alone. They left their homes, possessions, wealth and family and left themselves in the compassion and terms of Islam. Of course, there is a reason why young people clung to the Prophet was his attitudes and approaches. The young people imitated the excellent virtues they saw in the Prophet (peace be upon him) and never felt bad or worthless in his presence. A person has the opportunity to raise himself better next to someone who values himself. The fact that the Prophet Muhammad never offended young people while educating them or conversing with them, that he spoke in a way that they could understand, that he was a human being and told them not to be afraid of him was of course one of the reasons why they gathered around him.</p>	
Keywords: Youth, Prophet Muhammad and Youth, Communication, Guidance.	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT	vi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
GENÇLİK KAVRAMI VE HZ. PEYGAMBER'İN GENÇLİĞİ	3
1. Gençliğin Tanımı	3
2. Peygamberimizin Gençlerle İletişimi.....	5
3. Peygamberimizin Gençliği.....	6
3.1. Hz. Peygamber'in Ebu Talib'in Yanında Kalması	6
3.2. Ficâr Savaşları.....	7
3.3. Hilfû'l-Fudûl	7
3.4. Emîn Lakabının Verilmesi	8
3.5. İlk Evliliği	8
3.6. Kâbe Hakemliği	8
İKİNCİ BÖLÜM	
HZ. PEYGAMBER'İN GENÇLERLE İLETİŞİMİ	10
1. Peygamberimizin Gençlik Dönemindeki Sosyal İletişimi	10
2. Peygamberimizin Gençlere Örnekliği.....	11
3. Rahmet Peygamberinin Gençlerle İlişkisi.....	12
4. Hz. Peygamber ve Gençlerin Eğitimi.....	14
5. Peygamberimizin Gençlerle İletişiminde Kullandığı Yöntemler.....	15
6. Peygamberimizin Gençlerle İletişimine Örnekler.....	19
SONUÇ.....	21
KAYNAKÇA	22

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

a.s.	: aleyhi's-selâm
b.	: bin, ibn (oğlu)
bk.	: bakınız
çev.	: çeviren
Hz.	: hazreti
İSAM	: İslâm Araştırmaları Merkezi
TDK	: Türk Dil Kurumu

GİRİŞ

Yaşı ilerlememiş, hayat hakkında tecrübesi az olan anlamını içeren, heyecanlı, hata yapmaya müsait, farklı deneyimlere açık, aynı zamanda yeniliklere daha çabuk adapte olabilmeye yeteneğine sahip olan genç ve gençlik kavramı peygamberimizin hayatında önemli bir yer tutmaktadır. Peygamberimizin gençlik hayatını incelediğimizde öksüz ve yetim, amcasının himayesinde büyüyen ancak buna rağmen asla şirk ve günah batağına batmamış, tertemiz kalmış bir gençlik örneği görülmektedir. Bununla birlikte peygamberlikle müjdelendikten sonra Hz. Muhammed'in kararlılığı ve cesaretinin, inandığı dava uğrunda dik duruşunun yaşadığı dönemin gençlerine ve günümüze kadar gelmiş tüm gençlere rol model olduğu bilinmektedir.

Hz. Muhammed'in İslamiyet'in ilk dönemlerinde en büyük destekçisinin gençler olması, gençlerin aslında yeniliğe açık, çoğu zaman doğru karar vermeye cesaret edebilecek nitelikte olduğunu bize göstermektedir. İlk Müslümanları göz önünde bulundurursak zengin ailelerini terk edenlerden, makam mevkiyi elinin tersiyle itenlere kadar aynı zamanda canı pahasına peygamberi korumayı göze alabilen gençlerin olduğunu görmekteyiz. Aslında tüm bunlar Peygamber döneminde gençlerin İslamiyet'in insanlığa verdiği büyük değeri, eşitliği, erdemli davranışları fark ettiğinin bir delilidir.

Günümüz gençliğinin yanlışa daha meyilli olduğu, önyargıları aşma konusunda daha zorlayıcı olduğu hatta geleceğe dair umutsuzluğa kapılmaları göz önüne alındığında Peygamber dönemindeki gençlerin örnek yaşayışı ve Peygamberin gençlere yönelik tutumunun çok yönlü ele alınması gerektiği görülmektedir. Başka bir deyişle İslamiyet'in gençlerle buluşmasının gençlik kavramındaki algıyı değiştirdiği de söylenebilir.

Peygamberimizin gençlere sorumluluk vermesi, onları kırmadan uyarması, kimsenin önünde rencide etmemesi, gençlerle yeri geldiğinde ilmi ve dini sohbetler yapıp yeri geldiğinde onlarla şakalaşması günümüzde gençlerle iletişim halinde olan bireylere ışık tutmaktadır. Maalesef gençlerle iletişim kurarken özümüze değil de yabancılara bakmamız ve yabancı kültürünü kendi gençlerimize uygulamaya çalışmamız en büyük yanlıştır. Hâlbuki bize en güzel örnek asırlar öncesinde gösterilmiş olup bu minval üzere gençlerimizi eğitmeye çalışmalıyız. Yanlış coğrafyada yanlış bir fidanın yetişmeyeceği gibi İslam fitratı üzere doğan insanların da fitrata aykırı yetiştirmeleri elbette ki doğru olmayacaktır. Bunun için biz eğitimcilerin ve tüm Müslümanların Allah resulünü çok iyi tanması ve çok iyi tanıtması gerekmektedir. Tabi

ki bunun için de ilmi çalışmaların önemi büyüktür. Bu alanda çok fazla çalışma yapılsa da her zaman farklı görüşler ve farklı perspektiften bakan kişiler olacak ve bunlar da bize değişik bilgiler kazanmamıza sebep olacaktır. Çünkü bizler biliyoruz ki Allah her insana farklı yetenekler verip onu en mükemmel şekilde yaratmıştır. Bu mükemmel yaratılışı insanoğlu kendi ve insanlık yararına kullanmalı rabbine layık kul olmaya çalışmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GENÇLİK KAVRAMI VE HZ. PEYGAMBER'İN GENÇLİĞİ

1. Gençliğin Tanımı

Gençliğin tanımını TDK'da incelediğimizde, yaşı ilerlememiş, ihtiyar karşıtı anlamlarına geldiği; bunun yanında kısa bir geçmişi olan, yeni gelişmekte olan; gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç, zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy; gelişmesini tamamlamamış olan (bitki, hayvan) anlamlarına geldiği görülmektedir.¹

Kur'an-ı Kerim'de ise sabıyy, ğulâm, fetâ ve türevi kelimeler gençlik anlamında geçmektedir. Ergenlik dönemini ifade etmek için ise Kur'an'da belağa kavramı kullanılmıştır.²“Belağaeşüddeh” ise ergenlik çağına ulaşmak, fiziksel erişkinlik anlamına gelir. Nur Sûresi 59. âyette “ergenlik çağına ulaşmak” anlamında kullanılmaktadır. “Çocuklarımız ergenlik çağına girdiklerinde, kendilerinden öncekiler (büyükleri) izin istedikleri gibi onlar da izin istesinler.”

Ğulâm kelimesi Kur'an'da on iki ayette, “ğılman” ise bir ayette geçmektedir.³Kur'an'da cennete gidenlere verilen nimetler sayılırken “çevrelerinde, ebedî yaşamaya erdirilmiş gençlerin (vildân)” ve “sedefteki inciler gibi gençlerin (ğılman)” dolaştığından bahsedilir. Kur'an-ı Kerim'de “ğulâm” diye isimlendirilen çocukların hepsi en azından buluş çağına kadar yaşayan çocuklardır. Buna göre çocuğun “ğulâm” diye isimlendirilmesi ergenlik çağına olan işaretin veya isteğin bir şekilde ifade edilmesidir.⁴

Kur'an-ı Kerim'de genç, delikanlı anlamında kullanılan kelimelerden biri de fetâ'dır. Bu anlamda “fetâ” ve çoğulu olan “fitye” ve “fityân” kelimeleri Kur'an'da dört ayette geçmektedir.⁵ Bunlardan biri Hz. İbrahim,“Onları (putları) diline dolayan bir genç (fetâ) işittik, kendisine İbrahim deniliyormuş.” Bir diğeri de Hz. Yûsuf'un iki zindan arkadaşı, “Hapse, onunla beraber, iki genç daha girdi...”, diğeri ikisinde ise mağaraya sığınan gençler (ashab-ı kehf) den söz edilmektedir. “Birkaç genç (el-fitye) mağaraya sığınmış: “Rabbimiz! Katından bize rahmet ver ve işimizde doğruyu göster,

¹Rüştü Aydoğan, *Türkçe Sözlük*(Ankara:Evrensel İletişim Yayınları,2016), “Genç”, 153.

²Şuayip Özdemir - Rahime Kavak, “Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”, *Electronic Turkish Studies* 9/2 (2014), 1217.

³Özdemir - Kavak, “Kur'an ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”,1217.

⁴GencalŞenyayla, “Asr-ı Saâdet ve Günümüzde Gençlik Kavramı”, *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (31 Aralık 2022), 999.

⁵Şenyayla, “Asr-ı Saâdet ve Günümüzde Gençlik Kavramı”, 998.

bizi başarılı kıl” demişlerdi”.“Biz sana onların haberlerini gerçek olarak anlatıyoruz: Onlar Rablerine inanmış gençlerdi.⁶

F-t-y kelimesi kökünden gelen “iftâu” şeklindeki mastar, “yorumlamak, isabetli yorum yapmak, bilinmeyen bir husus hakkında açıklama getirmek, düşünüp cevabını bulmak gibi anlamlara gelmektedir. Bu yorumlama neticesinde ortaya çıkan sonuca fetva denmektedir.⁷

Bunun yanı sıra başka bir türevi (istefâ) sormak, öğrenmek ve istemek anlamlarına gelmektedir. Gençlerde buluş çağının hemen başında soyut düşünmenin başlaması, olayları yorumlama kabiliyetinin ortaya çıkması, sorup öğrenme arzusunun artması ve bir şeyin varlık sebebi hakkında birden çok sebepler araştırma ve görünenin ötesinde nedenler arama gibi özelliklerle bu anlam arasında olumlu bir ilişkinin bulunduğunu söyleyebiliriz.

Ergenlik dönemi, gençlik çağının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ergenlik dönemi buluşa erme ile başlar. Ergenlik döneminin tüm aşamaları her bireyde aynı sırayı izlemekle birlikte zamanlaması bireyden bireye farklılık gösterir. Ortalama olarak kızlar erkeklerden bir buçuk iki yaş önce buluşa girerler ve ergenlik dönemi yaklaşık altı yıl sürer. Bu dönemde artık çocukluk sona ermiştir. Sorumluluk alma ve onun gereğini yerine getirme bilinci ortaya çıkmaya başlamıştır.

Gençlik dönemi UNESCO tarafından 15-25 yaş aralığında belirlenirken⁸, Birleşmiş Milletler Örgütü (BM) 12-24 yaş aralığını öngörmüştür. Türkiye ise BM'nin belirlediği 12-24 yaş arasını gençlik dönemi olarak benimsemiştir.

Dünya sağlık örgütü kronolojik sıralamasına göre ise:

0-18 yaş arası ergen

18-65 yaş arası genç

65-74 yaş arası genç-yaşlı

74-84 yaş arası yaşlı

85 ve üzeri çok yaşlı olarak kabul edilmektedir.

Dünya sağlık örgütünün çalışmasına göre baktığımızda insan ömrünün geçmiş yıllara göre uzadığı, insanların yaşam kalitesinin arttığı ve sağlık alanında yapılan yeniliklerin ve tedavilerin de insanların yaşam süresi üzerinde de olumlu etki bıraktığını anlayabilmekteyiz.

⁶Özdemir - Kavak, “Kur’an ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”, 1218.

⁷Şenyayla, “Asr-ı Saâdet ve Günümüzde Gençlik Kavramı”, 998.

⁸Mustafa Koç, “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2004), 231.

12-25 yaş arası olarak ifade edilen gençlik dönemi, aynı zamanda çocukluktan yetişkinliğe geçiş yani ergenlik dönemi olarak da bilinmektedir. Bu dönemde genç kendini kanıtlama çabasıdadır. Duyguları yoğundur. Zaman zaman hatalar yapar. Ancak bir yandan da yetişkin olduğunu, çocukluktan çıktığını kanıtlamak ister. Ona yetersizliklerinin söylenmesinden hoşlanmaz. Sorgulayıcıdır. Bir yandan kendisine verilen sorumluluklardan kaçarken, bir yandan farklı görevler üstlenmek arzusundadır. Ailesine ve büyüklerine karşı davranışlarında problemler görülebilir. Bununla birlikte birçok şeyi düşünebilecek, değerlendirebilecek ve birçok işin üstesinden gelebilecek bir seviyeye ulaşmıştır. Artık genç insan toplumda saygın bir yer edinmek istemekte, varlığının yaşadığı çevrede önemli ve fark edilir olmasını arzulamaktadır. Dolayısıyla gencin toplumsal uyumu yakalayabilmesi, büyük ölçüde bu ihtiyacının karşılanması ile gerçekleşir.

Gençlik, çevreyle iletişim kurma sürecinden kimlik inşasına ilk adımların atıldığı, ömür sermayesinin en önemli kazanımı ve ilerleyen yaşlardaki olgunluk dönemi için bereketli bir havzadır.⁹Nitekim peygamber efendimiz bir hadisinde “gençliğin nerede tüketildiği” sorusuna cevap vermeden ahiret yolculuğuna hareket edilemeyeceğini söylemiştir. Başka bir hadisinde de hesap gününde, arşın gölgesinde toplanacak yedi sınıf kimseden birinin “neşe ve huzuru, Rabbine ibadette arayan, O’na kulluk ederek tertemiz bir hayat içinde büyüyen genç” olduğunu haber vermiştir.¹⁰

2. Peygamberimizin Gençlerle İletişimi

Mutluluk Çağı ile tabir edilen Asr-ı Saadet döneminin büyük çoğunluğu gençlerden oluşmaktaydı. Peygamberimizin dönemin toplumunda birden fazla vasfı bulunmaktaydı ve bu vasıflarıyla toplumun her kesimine örnek olmaktaydı. Bazıları onun devlet başkanlığından, bazıları aile babası olmasından, bazıları eş olmasından, bazıları da akraba olma vasıflarından kendine pay çıkarmaktaydı. Büyük küçük, genç yaşlı, zengin fakir, sağlıklı engelli demeden toplumun bütün kesimlerini kucaklamış, hiçbirini birbirinden ayırmamıştı.¹¹

Toplumun hareketli kitlesini oluşturan gençlerle peygamberimizin daha yakından ilgilendiği ve İslam’ın ilk yıllarında tebliğ ve idare görevlerinde gençlerden daha fazla istifade ettiği görülmektedir.¹²

⁹Koç, “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”, 231.

¹⁰Bünyamin Çalık, “Camilerde ve Mescitlerde Dinen Caiz Olan ve Olmayan Davranışlar”, *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/3 (2015),110.

¹¹Şenyayla, “Asr-ı Saadet ve Günümüzde Gençlik Kavramı”, 994.

¹²Şenyayla, “Asr-ı Saadet ve Günümüzde Gençlik Kavramı”,997.

Hz. Peygamber gençlerle bir araya geldiğinde onlarla yaşlarına uygun şekilde iletişim kurmuş, İslam'ı ve İslam ahlakını anlatırken özen göstermiştir. Çünkü onu doğru anlayan gençler, İslam ile tanışmamış olan kişilere dini etkili bir şekilde anlatacak ve onların gönüllerinde taht kuracaktır. Bu potansiyeli gençlerde gören Hz. Peygamber onlara karşı mütemadiyen sabırlı ve güler yüzlü, şefkatli ve hoşgörülü, aşırılıklardan sakındırarak, nefret ettirmeyerek, gençlerin haklarına saygı göstererek, sevinçlerine ve üzüntülerine ortak olarak, onlara sorumluluk vererek, iffetsizlikten sakındırarak, onlarla şakalaşarak iletişim kurmuştur.¹³

3. Peygamberimizin Gençliği

Peygamberimizin hayatının sekiz yaşından yirmi beş yaşına kadar olan dönemine “gençlik devresi” denir. Gençlik döneminde efendimiz toplumda o dönem yaygın olan içki, kumar, falcılık, fuhuş gibi hiçbir kötü alışkanlığa bulaşmamış ve günahkâr insanlar içerisinde tertemiz kalmayı başarabilmiştir. Öyle ki hiç yalan söylememesi verdiği sözleri yerine getirmesi ve güvenilirliğiyle insanların kalbini kazanmış ve gönülleri fethetmiştir. Dolayısıyla Kur'an-ı Kerim'de geçen “örnek şahsiyet” ve “üsve-i hasene” tabirleri sadece asr-ı saadet olarak değil cahiliye döneminde de geçerli olmalıdır.

Hz. Peygamber'in (sav) gençlik dönemini amcası Ebu Talib'in yanında kalması, Hilfü'l-fudûl oluşumuna katılması, kendisine emîn sıfatının verilmesi, ilk evliliği ve Kâbe hakemliği başlıkları altında inceleyebiliriz.

3.1. Hz. Peygamber'in Ebu Talib'in Yanında Kalması

Gençlik döneminde Resulullah amcası Ebu Talib'in yanında, onun himayesi altında kalmıştır. Ebu Talib zeki ve cömert bir insandı. Zengin olmamakla beraber, asaleti ve cömertliği sebebiyle herkesten saygı görüyordu. Yeğeni Hz. Muhammed'i çok seviyor onu yanından hiç ayırmıyordu.

Mekke'nin iklim şartları tarıma elverişli olmadığından Mekkeliler ticaretle uğraşır ve çocuklarına da ticaret öğretirlerdi. Fakat Peygamber efendimizin babası hayatta olmadığı için ticaret yapmayı amcasından öğrenecekti. Bir keresinde amcası Ebu Talib ticaret için Şam'a gidecekti fakat Hz. Muhammed amcasından ayrı kalmak istemedi. Kendisini de götürmesini istedi. Amcası yeğenin bu isteğini kırmadı ve onu on iki yaşındayken ilk ticaret yolculuğuna çıkardı.

¹³ Ahmet Uyar, “Hz. Peygamberin Gençlerle İletişim Stratejisi”, 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 1/1 (29 Ocak 2020), 56.

Şam'ın 90 km. kadar güneyinde Busra denilen kasabada “Bahira” adında bir Hristiyan rahibi vardı. Kasabaya uğrayan kervanlarla hiç ilgilenmediği halde Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu kervanı karşılayarak bütün kafileye bir ziyafet verdi. Bahira diğer kutsal kitaplardan okuduğu bilgilerle, Hz. Muhammed'in simasından, onun istikbalini sezmişti. Onunla konuştu. Sorular sordu. Aldığı cevaplar kanaatini kuvvetlendirdi. Şam yolculuğunun bu çocuk için tehlikeli olacağını düşündü.¹⁴Rabip Bahira, Ebu Talib'e yeğenin peygamber olacağını ve eğer Şam'a giderlerse Yahudilerin yeğenini öldüreceğini çünkü Şam Yahudilerinin içinde son peygamberin vasıflarını bilenlerin olduğunu söyledi. Bu sebepten dolayı Ebu Talib Hz. Muhammed'i Şam'a götürmekten vazgeçip geriye döndü.¹⁴

3.2. Ficâr Savaşları

Ficâr sözlükte “azmak, haktan ayrılmak, günaha dalmak, yemininde ve sözünde yalancı çıkmak” anlamına gelir. İslâm'dan önce Arap kabileleri arasında çeşitli sebeplerle sık sık savaşlar meydana gelirdi. Bunlardan dördü, her türlü düşmanlık ve mücadeleden el çekilmesi gereken, kötülük yapmanın ve kan dökmenin yasak olduğu haram aylarda (zilkade, zilhicce, muharrem, receb) yapıldığı için “Ficâr savaşları” (eyyâmü'l-ficâr) diye anılmıştır.¹⁵ Müslümanlıktan önce Araplar arasında iç savaşlar hiç eksik olmazdı. Haram aylar denilen aylarda yapılan bu savaşlara da ficar savaşları adı verilirdi. Peygamber efendimiz yirmili yaşlarda bu savaşlara katıldı fakat kimseye ok atmayarak sadece yerdeki okları toplamıştır.

3.3. Hilfü'l-Fudûl

Uzun süren ficar savaşlarından sonra toplumda düzen ve asayiş bozulmuş insanların can ve mal güvenliği kalmamıştı. Özellikle dışarıdan mal getiren tüccarların malları yağmalanıyordu. Bunun üzerine Mekke'nin ileri gelenleri toplanıp haksızlığa uğrayan insanların haklarını koruyacaklarına dair yemin ettiler. Onların bu yeminine “Hilfu'l-fudul” denilmişti. Mekke'de bu adla yapılan iki anlaşma olduğu rivayet edilmektedir. Bunlardan ilki Mekke'nin ilk sakinlerinden olan Cürhümlülerden Fazl adlı üç kişinin kendi aralarında, yerli ya da yabancı kimsesiz birine zulüm yapıldığında, zulmedenden kimsesizin hakkını alıncaya kadar mücadele edeceklerine dair yaptıkları anlaşmadır. İkincisi ise hicretten otuz üç yıl kadar önce yapılan anlaşmadır. Mekke'de kabileler arasında zaman zaman çekişme ve çatışmalar oluyor, ayrıca dışarıdan hac ve ticaret için

¹⁴Mehmet Emin Yıldırım - Bekir Develi, *Herkes İçin Siyer*(İstanbul: Profil Kitap, 2021), 69.

¹⁵Hüseyin Algül, “Ficar Savaşları”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*(İstanbul: TDV Yayınları, 2013),13/52.

şehre gelen zayıf ve güçsüz kimselere haksızlık ve zulüm yapıyordu. Haram aylardan Zilkade de vuku bulan böyle bir olayın Hilfü'l-fudûl'e yol açtığı rivayet edilmektedir.¹⁶

3.4. Emîn Lakabının Verilmesi

Emin kelimesi İslamiyet'ten önce Hz. Muhammed'e verilen lakaptır. Emin; sözüne güvenilen, ondan herhangi bir kötülük gelmeyen, emaneti koruyan anlamlarına gelmektedir.¹⁷Hz. Muhammed İslamiyet'ten önce de Mekkeliler tarafından güvenilir kişiliğiyle tanınıyordu. Mekke halkı malını, parasını, çocuklarını hatta eşlerini emanet ederlerdi. Gençliğini hiçbir kötülüğe bulaşmamış, küfür batağına düşmemiş, kalbi hiç putlara ısınmamış tertemiz bir dönem olarak geçirdi. Allah-ü Teala'nın O'nun kalbinden tüm kötülükleri de alıp çıkarmasından dolayı "Muhammedü'l-Emîn" yani güvenilir Muhammed adını almıştır. Bunun en iyi örneklerinden biri Kâbe hakemliğidir. Bilindiği üzere Kabe'nin onarımı sırasında kabileler arasında tartışma çıkmıştı fakat peygamberimizin kapıdan girmesiyle "el emin geliyor" demişler ve herkesin yüreğine su serpmişti.¹⁸

3.5. İlk Evliliği

Peygamberimiz ilk evliliğini yirmi beş yaşında İslamiyet'ten önce "tâhire" lakabıyla bilinen sahip olduğu şeref, iffet ve güzel ahlak sebebiyle evlenebileceği en mükemmel kadın olan Hz. Hatice ile yapmıştır.¹⁹Hz. Hatice ticaretle geçimini sağlayan bir kadındı. Peygamberimizden önce iki evlilik yapmış fakat sonrasında dul kalmıştı. Yaptığı ticaret seferleri sırasında peygamberimizle tanışmış ve O'nun üstün ahlakı ve kişiliğinden son derece etkilenmişti. Yardımcısı Meysere ile haber göndererek onunla evlenmek istediğini ilettiler. Peygamber efendimiz bu teklifi amcasına danışmak suretiyle kabul etti. Hz. Hatice'nin vefatına kadar süren bu evlilik süresince biz Müslümanlara aile yönetimi, mutlu, huzurlu bir yuva konusunda en güzel örnek olmuşlardır.²⁰

3.6. Kâbe Hakemliği

Peygamberimizin gençlik dönemine ait önemli olaylardan biri de Kâbe hakemliğidir. Hakem sözcüğü anlaşmazlığa düşen iki taraf arasını bulan kişi demektir. İslamiyet'ten önce Hicaz-Arap toplumunda hakemlerin rolü oldukça büyüktü.²¹ Peygamberimiz otuz beş yaşlarında Kâbe'nin tamiri sırasında hacere'ül esved

¹⁶Muhammed Hamidullah, "Hilfü'l-Fudûl", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1998), 13/31-32.

¹⁷Kazım Karaağaç, *Kur'an-ı Kerim'de Risalet Kavramı* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 105.

¹⁸Yıldırım - Develi, *Herkes İçin Siyer*, 50.

¹⁹Sibel Erarslan, *Çöl ve Deniz Hz. Hatice* (İstanbul: Timaş Yayınları, 2009), 345.

²⁰Eraslan, *Çöl ve Deniz Hz. Hatice*, 141.

²¹Adem Tutar, "Hz. Muhammed ve Sabır", *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1999), 140.

taşının yerine konması meselesinde ayrılığa düşen kabileler arasında yapmış olduğu hakemlik bunun en güzel örneğidir.

Miladi 615 yılında Kâbe'nin onarılması sırasında iç savaşın çıkmasına ramak kalmıştı. Kureş'in ileri gelenlerinden Ebû Ümeyye b. Mugîre'nin, Benî Şeybe kapısından Kâbe'ye ilk girecek kişinin aralarında hakemlik yapmasını önermesiyle büyük bir kargaşanın önüne geçilmiş oldu.²²

²²Emile Dermenghem, *Hazreti Muhammed'in Hayatı*, çev. Reşat Nuri Güntekin (İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006), 55.

İKİNCİ BÖLÜM

HZ. PEYGAMBER'İN GENÇLERLE İLETİŞİMİ

1. Peygamberimizin Gençlik Dönemindeki Sosyal İletişimi

Peygamberimiz çocukluk döneminde olduğu gibi gençlik döneminde de aklı başında, olgun, firaset sahibi, fevri hareket etmeyen biriydi. Etrafındaki her şeye şefkatle bakar hiçbir kişi veya canlıya zarar verecek hareketlerde bulunmazdı. Hz. Muhammed'in gençlik döneminin peygamberliğe kadar sürdüğünü ve buradan sonra olgunluk ve kemal seviyesine ulaştığını hatırlayacak olursak sanki peygamberlikten önce de İslam'la tanışmış gibi davranışlar sergilediğini görmekteyiz. Zaten Allah-ü Teala'nın peygamberlik için seçtiği kişilerin de böyle olması beklenmez mi? Ne çocukken ana babasız büyüyen çocukların hırçın davranışlarını sergilemiş ne de buna isyan edecek cümleler kullanmıştır. Kendi çağımıza baktığımızda ana babaları sağ salim başında duran, onlarla sürekli ilgilenen çocukların bile hayatlarının bir bölümünde buhrana kapıldıklarını görmekteyiz. Küçük yaşta bu olgunluğu gösteren peygamber efendimiz bize bu konuda da aslında müthiş bir örnek olmuştur.

Sosyal hayata gelince insanlarla iyi geçinmeyi ve özellikle onları kişisel konularda kırmamaya gayret etmiştir. Hz. Ebu Bekir'le olan arkadaşlığına baktığımızda O'nun ne kadar sadık bir dost ve güvenilir bir arkadaş olduğunu görebiliyoruz. Peygamber olmadan önceki dönemde Mekkelilerin peygamberimize her konuda güvenmeleri onlara eşlerini, çocuklarını, paralarını ve evlerini emanet etmeleri o dönemde, o karışık Mekke coğrafyasında ne kadar önemli hasletlerdir.²³

Güçlülerin her zaman haklı olduğu, güçsüz ve maddi anlamda zayıf insanların da her zaman haksız duruma düştükleri cahiliye döneminde Hılfü'l-Fudûl yani erdemliler topluluğuna katılması bu gidişe bir dur diyebilmek içindir. Bu oluşumla beraber birçok mazlumun sorunu çözülmüş ve hakkının alması sağlanmıştır.

Peygamberimiz Hz. Hatice'yle evlendikten sonra Mekke de kıtlık sıkıntısı başladı. Amcası Ebu Talib'in durumunun çok iyi olmadığını bilen Hz. Muhammed amcasının oğlu Hz. Ali'yi kendi yanına diğer oğlu Cafer'i de durumu daha iyi olan amcası Abbas'ın yanına almasını teklif etti. Hz. Ali ölünceye kadar peygamberimizden hiç ayrılmamıştır. Buradan da anlaşılacağı gibi peygamberimiz aynı zamanda vefalı da bir insandı.²⁴Kendine yapılan iyilikleri hiç unutmamış onu zor zamanlarında yalnız bırakmayan insanları hiçbir zaman mahcup etmemiştir.

²³Mehmet Yaşar Kandemir, *Gençler İçin Peygamberimizin Hayatı* (İstanbul: Tahlil Yayınları, 2017), 49.

²⁴Eraslan, *Çöl ve Deniz Hz. Hatice*, 77.

2. Peygamberimizin Gençlere Örneklığı

Allah resulü ve gençler arasında şimdi bile peygamberimizi görmeden O'nu örnek alan, O'nun gibi yaşamaya çalışan, hayatını Kur'an ahlakıyla ahlâklandıran gençler vardır. Bu bağlamda peygamberimiz çağları aşan bir örnektir. Efendimiz daha yirmili yaşlarda Hılfü'l-Fudûl cemiyetine üye olması ve orada gençlerle iletişim halinde bulunması, toplumda yapılan haksızlıklara karşı gelmesi de günümüz gençlerine örnek olmaktadır.

Hepimizin takdiridir ki ideal bir genç olabilmek için ideal bir ailede yaşamak ve gençliğini böyle bir ailede geçirmek şarttır. Aile kavramının toplumun en küçük birimi olması aslında onun ne kadar önemli olduğunu gösterir. Aile, toplumu oluşturan temel taşıdır. Dindar bir ailede yetişmiş gençlerin aile kurmaları, İslam çerçevesinde peygamberin örneklığında aile olabilmeyi başarabilmeleri de toplum huzurunu koruyacak, ayrıca sağlam bir toplumu da inşa edecektir.

Günümüz gençliğine baktığımızda popüler kültür, sanal dünya, seküler hayat, sosyal medya etkisiyle gençler, asıl olması gereken amaç yani Allah'a kulluk fikrinin çok ötesindedir. Herkesin tek derdi dünyada güzel ve ihtişamlı bir hayat sürmek, üretmekten uzak, tüketime bağımlı bir ömür geçirmek. İnsanları sadece dünya için çalışmaya ve yaşamaya iten bu sebepler günümüzde mutsuz gençlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.²⁵Teknolojinin hızla gelişmesi dünyaya olumlu etkiler bıraktığı gibi birçok yönden de olumsuzluklara sebep olmaktadır. Bilgiye kolay erişim doğru ve faydalı bilginin yanında zararlı grup ve akımlara ulaşmayı da kolaylaştırmıştır. İnternetin yaygınlaştırılmasıyla çok çabuk taraftar toplayan bu sapkın ve tehlikeli oluşumlar hızla büyümekte ve dünyanın her ülkesinde katılımcı bulunmaktadır.

Gençleri bu zararlı akımlardan korumanın bir yolu da teknolojiyi dinle bütünleştirerek onları yakalamak ve asıl gayelerine ulaşmalarını sağlamaktır.

Medeniyetlerin kurulmasında ve yıkılmasında gençler büyük rol oynamıştır. Yönlendirmenin özelliğine ve hedefine bağlı olarak gençler, insanlık yararına işler yapabileceği gibi insanlığı felakete sürükleyecek bir sona da hazırlayabilir. Gençliğin doğuştan farklı fitratlarda yaratıldığını da göz önünde bulunduracak olursak, Kur'an ahlakıyla ahlaklanmalarının bu dönemde ne kadar önemli olduğunu anlayabiliriz. Peygamberimiz Kur'an'da da buyrulduğu gibi her zaman Müslümanların her konuda dengeli ve tutarlı olmaları gerektiğini vurgular. Hristiyanlar ve Yahudiler aşırıya kaçarak peygamberlerini ilahlaştırmışlardır. Günümüzde bazı cemaat ya da dini topluluğa bağlı insanlar, bağlı buldukları cemaat ya da tarikat liderlerine aşırı

²⁵Ejder Okumuş, "Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik", *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2017), 79.

bağlanmakta ve onların yaptığı hataları görmemektedir. İslam'ın beraber çalışma kuralı İslam'ın ana konularından çıkarak ondan ayrı, tamamen ayrı bir topluluk oluşturma şeklinde yorumlanamaz.

Gençlik Rabbimiz tarafından insana verilen en büyük nimetlerden biridir. Bu dönemde elde edeceği alışkanlıklar bütün hayatına etki edecektir. Müslüman bir gencin geçici olan bu dönemini hayırlı işlerle değerlendirmesi ve ileride pişman olacağı işler yapmaması son derece önemlidir. Başta Peygamberimiz olmak üzere, sahabeler de Müslüman gençlere en güzel örnektir. Peygamberimizin Yaşarken sergilediği bütün tutum ve davranışlar bizim için bir rehber niteliğindedir. Onların peygamberimizden öğrendiği ve günümüze kadar aktarılan özellikleri bizim yaşamımızın her alanında kullanabileceğimiz ilkelerdir. Bir Müslümanın dünya ve ahret mutluluğu, onun hayattayken aşırılığa kaçmadan yaşamasına bağlıdır. Aşırılık ve nefse uyma bizi cehenneme götürecek ameller işletebilir.

3. Rahmet Peygamberinin Gençlerle İlişkisi

Peygamberimiz hayatı boyunca çevresindeki insanlarla iyi ilişkiler içerisinde olmuş. Kadınlar yaşlılar ve engellilerle bizzat ilgilenmiştir. Çünkü onların “gelecek” demek olduğunu gayet iyi biliyordu. Zaten İslam'ı ilk kabul edenlerin genellikle gençlerden olduğunu hatırlarsak gençlerin yeniliğe açık olduklarını ve gelecek için umut vaat ettiklerini daha iyi anlayabiliriz. İslam toplumu gençler üzerinden inşa edilmiştir. Eğitim metodu olarak gençlere değer veren onları küçümsemeyen peygamberimiz “suffe” adı verilen eğitim yuvasında da bunu herkese göstermiştir. Bayan erkek ayrımı yapmadan herkesin eğitim almasına önem vermiş ve kadınlarla da sohbet ederek onların da dini konularda bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Bir hadisinde şöyle buyurmaktadır. “İnsanoğlu kıyamet günü rabbi katında beş şeyden hesaba çekilmedikçe ayakları hiçbir yere hareket edemeyecektir. Ömrünü ne yolda tükettiğinden, gençliğini nerede harcadığından, malını nerede kazanıp nerede harcadığından ve öğrendiği bilgilerle nasıl amel ettiğinden.” yine başka bir hadisinde peygamberimiz: “Kıyamet gününde Allah'ın gölgesinde gölgelenecek yedi sınıftan ikincisi; Rabbi'ne itaatle geçiren gençtir.”²⁶buyurarak gençliğinde İslam esaslarına göre yaşamının gerektiğine dikkat çekmiştir.

Peygamberimizin gençlere tavsiyelerinden biri de evlenmek olmuştur. Çünkü evlilik gençleri haramdan korur. Dolayısıyla neslin korunmasını sağlar. Günümüz

²⁶Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *Tam Metin Sahihî Buhari*, çev. Konyalı Mehmed Vehbi (İstanbul: Üçdal Neşriyat, 1993), “Kitâbü'l-Ezân”, 36.

gençlerinde belki de en eksik noktalardan biri evlilik dışı ilişkilerdir. Evlilik kurumunun kutsallığına inanmayan gençler aslında peygamberimizin sünnetini çiğnemektedir. Bir gün peygamberimizin yanına gelen genç “Ya Resulullah lütfen zina yapmama izin ver” dedi. Bunun üzerine orda bulunanlardan bazıları genci azarlarken, peygamberimiz, ‘Sen annenle zina edilmesini ister misin?’ deyince genç, ‘Tabi ki istemem’ diye cevap verdi. Sonrasında da o gencin bağışlanması için Allaha dua etti.”²⁷ Bu örnekte peygamberimiz bu genci azarlamadan ya da kınamadan ona doğru yolu göstermiştir. Onun psikolojik durumunu anlamış ve empati yaparak onu uyarmıştır. Böylelikle o gencin de sevgisini kazanmış ve İslam dininin güzelliğini ona tekrar göstermiş oldu.

Gençlik dönemi hepimizin bildiği gibi yanlışlara en çok yönelilen zamandır. Gençlikte yapılan hatalar da gelecek hayatımıza etki eder. Bu bakımdan gençlikte kiminle arkadaş olduğundan kime hayranlık duyulduğuna kadar düşünülmelidir ki hayatımıza doğru yön verebilelim. Elbette ki gençlikte yoğun duygu durumları çok fazladır. Peygamberimiz bu duyguyu da iyi bildiği için onları anlamaya çalışmıştır. Leysoğullarından Malik b. Huveyris ve arkadaşlarından oluşan bir grup genç, İslam’ı kabul ettikten sonra İslam’ın hüküm ve şartlarını öğrenmek niyetiyle memleketlerinden yola çıkmışlar ve yaklaşık yirmi gün kadar peygamberimizin yanında kalmışlardır. Fakat bir zaman sonra Allah Resülü onların bu özlemini anlamış ve onları geri göndermiştir.

Yine genç yaşta Yemen bölgesine kadı olarak gönderilen Hz. Ali’nin tereddütlerini görmüş ve ona “Allah senin kalbini doğruya iletcek ve dilini (doğru yol üzere) güçlendirecektir. İki hasım gelip önüne oturduğunda birincisini dinlediğin gibi diğerini de dinleyinceye kadar hüküm verme. Bu vereceğin hükmün ortaya çıkması için daha uygun olacaktır.”²⁸ buyurmuştur.

Tüm bu örnekler gençlerle peygamberimizin ne kadar yakından ilgilendiğini ve onlara ne kadar önem verdiğinin bize en güzel göstergesidir. Unutulmamalıdır ki gençlerin kazanılması, ideal bir toplumun kazanılması, aksi ise toplumun yitirilmesi demektir. Nüfus olarak genç bir nüfusa sahip olan ülkemizde gençlerin her türlü global tehditten korunması ve buna karşı önlemlerin alınması gerekmektedir.

²⁷Meryem Kavak, “Eş seçiminde Tercih Boyutu”, *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi* 6/39 (2019), 1758.

²⁸Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî Tercümesi*, çev. Kasım Yürekli (İstanbul:Kervan Yayın Dağıtım, 2019), “Ahkâm”, 5.

4. Hz. Peygamber ve Gençlerin Eğitimi

İlk çağlardan beri insanoğlu gençleri hem bedensel hem de ruhsal olarak içinde yaşadığı topluma faydalı olacak şekilde yetiştirme gayreti içerisinde olmuştur. Sosyal ve kültürel hayat geliştikçe de eğitim alanları, eğitim yöntemleri ve amaçları da değişkenlik göstermiştir. İslam'a göre ise eğitimin gayesi, iyi ve mükemmel insan yetiştirmek, çocukları hayata ve istikbale hazırlamaktır. Bunu yaparken İslam dininin amacı daima göz önünde bulundurulacaktır.²⁹

Peygamber efendimiz insanlara bir şey öğreteceği zaman onların ilgi ve ihtiyaçlarına, sosyo-kültürel durumuna, toplumdaki rolüne ve en önemlisi de onun anlayacağı şekilde anlatmaya gayret ederdi. Çünkü eğitimde eğitimci ne kadar çok şey bilirse bilsin karşısındakinin ne kadar anladığı önemlidir. Peygamberimiz ister İslam konularından isterse de toplumsal konulardan bahsederken karşısındaki kişiyi göz önünde bulundururdu. Herkese aynı örnek ve metotlarla anlattığında beklenen etkiyi göstermeyeceğini bilirdi. Peygamberimiz bir de konuşmalarının başında ve sonunda ayet okumaya gayret ederdi ki konuşmaları daha etkili ve anlamlı olsun.

Günümüz eğitim sistemiyle peygamber dönemindeki eğitim sisteminin benzerlik taşıdığını görmekteyiz. Çünkü eğitim yıllar içerisinde gelişen ve geçmiş yıllardan beslenen bir kavramdır. Eğitimde dikkat edilmesi gereken konulardan biri de eğiticinin anlattığı şeyleri bizzat kendisinin yapmasıdır. Şöyle ki öğretmen eğer öğrencilerine yapın dediği şeyi kendisi yapmazsa o ders kesinlikle karşıdakine geçmeyecektir. Bunun birçok örneği vardır ve kesinlikle eğitimci her yönüyle öğrenciye rol model olmalıdır.

Hz. Muhammet'in (s.a) eğitici ve öğretici bir peygamber olmasına bağlı olarak kendisine indirilen ilahi bilgileri insanlara ulaştırmak, onları vahyin öğretilerine davet etmek ve vahyin mesajlarını insanlara öğretmenin yanında, her konuda model davranışlar sergileyen örnek bir şahsiyet olmak gibi uygulamaya dayalı sorumlulukları da vardır. Başka bir deyişle öğrettiği bilgileri kişisel yaşantısıyla desteklemesi, bunların tutum ve kalıcı davranışa dönüşmesini sağlaması onun temel görevleri arasındadır.³⁰Nitekim Hz. Peygamber'in (s.a) bütün faaliyet ve uygulamalarında "muallim" vasfının etkilerini görmek mümkündür. Muallim, bilen öğreten, etkileyen ve örnek olan insandır. O, vahiyle bilgilenmiş, bildiklerine inanıp onları içselleştirmiş, bizzat yaşamış olduğu muhtevayı eğitim-öğretim konusu yapmıştır. Buna bağlı olarak o, mihrapta, minberde, evde, çarşı-pazarda vb. her yerde, herkesi, her zaman ve her

²⁹Seyfullah Kara, "Hz.Peygamber Döneminde Gençliğin Eğitime Tarihsel Bir Yaklaşım", *Din bilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 2/1 (2002), 65.

³⁰Remzi Kaya, "Kur'an-ı Kerim'de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed", *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (2018), 36.

vesileyle eğiten bir eğitimci olarak bütün yönleriyle hayatın içinde, canlı bir şahsiyet olarak karşımıza çıkmaktadır.

5. Peygamberimizin Gençlerle İletişiminde Kullandığı Yöntemler

Allah Resulü insanlarla konuşurken onların sosyal ve psikolojik durumlarını göz önünde bulundurarak konuşurdu. Çünkü bilirdi ki insanlar onların seviyesine göre anlatılmadığında hiçbir şey anlamayacaktı. Peygamberimiz gerek dini konular gerekse gündelik konularda insanları kadın, yaşlı, çocuk, zengin, fakir olarak ayırmaz ve onları dikkatle dinlerdi. Herkese anlayacağı dilden cevaplar verir ve onların en üst seviyede memnun olarak ayrılmalarını sağlardı. Ayrıca peygamber olduğu için diğer insanlardan kendisini üstün görmez onlardan biri gibi konuşurdu, onlardan da kendisinden asla çekinmemeleri gerektiğini belirtirdi.

Nitekim Kehf suresinin 110. ayeti şöyledir: “De ki: Ben de sizin gibi bir insanım. Benim sizden farkım, Tanrınızın tek bir Tanrı olduğu gerçeğinin bana vahyedilmiş olmasıdır.”³¹Hz. Peygamber hastaları ziyaret eder, cenazelerde bulunur, kölelerin davetlerine gider, merkebe binerlerdi. Bineğinin terkisine insanları bindirir, yemeğini yere koyup yerlerdi. Kaba yünden elbise giyer, oturup koyunun sütünü sağlar, misafirleriyle ilgilenir, onlara hizmet ve ikram ederlerdi. Bir dul hanımın, bir yoksulun, bir biçarenin işini görmek için onunla birlikte ihtiyacı görülünceye kadar yürümekten çekinmez ve büyüklenmezlerdi.³²

Hz. Peygamber’in Getirdiği Evrensel Mesaj ve Gösterdiği Hedef

Hz. Muhammed’in nübüvvetten sonra getirdiği mesaj, hep Hakk’ı ve haklı olanı koruyor, zulme ve zulmedene meydan okuyordu. Mekkelileri, kendilerine hiçbir faydası dokunmayan putlara tapınmayı bırakmaya, nefsin bitmek tükenmek bilmeyen arzu ve isteklerinin esaretinden kurtulmaya, bir ve tek olan yüce yaratıcıya iman ve itaat ederek insan olduklarını düşünmeye çağırıyordu. Tüm bunların sonucu olarak da ebedi yurt olan cenneti gösteriyordu. Peygamberin gösterdiği bu hedefler, gençlerin düşünceleriyle de büyük ölçüde uyunca Hz. Muhammed’e olan alaka ve muhabbet büyük ölçüde artmıştı.

Hz. Muhammed’in getirdiği evrensel mesaj, tüm insanlığa bir hedefi gösteriyordu. O,” Lâ ilâhe illallah deyin ki, kurtuluşa eresiniz” buyuruyordu.³³

³¹el-Kehf 18/110.

³²Sadık Dana, *Altınoluk Sohbetleri 1* (İstanbul: Erkam Yayınları, 2016), 88.

³³Nureddin el-Heysemî, *Sahihu İbnHibbân Zevâidi*, çev. Hanifi Akın (İstanbul: Ocak Yayıncılık,2015), 2/268.

Yine aynı kelime-i tevhide inanıp gereğini yerine getirmek suretiyle, İnan ve Bizans'ın fethedileceğini müjdeliyordu.³⁴ Hz. Muhammed'in gösterdiği hedef sadece dünya işleri ile ilgili değildi. Allah yolunda mücadele edenleri bekleyen şehitlik ve gazilik mertebeleri de vardı. Tabii ki hareketliliği seven ve enerji dolu gençler için bu hedefler oldukça etkileyiciydi. Bu nedenle Sa'd b. Ebî Vakkas'ın kardeşi Umeyr gibi bazı gençler Allah yolunda şehit olmak için çok çaba göstermişlerdir. Umeyr, Hz. Peygamber'den saklanarak, henüz 16 yaşında iken katıldığı Bedir Harbi'nde şehit düşmüştür.³⁵

Gençleri Azarlamazdı

Gençlerle bir arada olmayı seven peygamberimize geçlerden birçoğunun hizmetleri bulunmuştur. Efendimiz onları hiçbir şekilde rencide edip kızmadığı için de bunu seve seve yapıyorlardı. Hizmet edenlerden birisi de Enes b. Malik'tir. Müslümanların Mekke'den Medine'ye hicret sırasında 10 yaşında bulunan Enes b. Malik ölünceye kadar Resulullah'ın hizmetinde kalmıştır. Onun söylediğine göre, peygamberimizin hoşlanmadığı bir şeyi yaptığında bile o, bunu niçin yaptın diyerek kendisini bir defa olsun azarlamamıştır.³⁶

Gençlerle Şakalaşırđı

Peygamberimiz şakalaşmayı sever fakat şakanın dozunu kaçırmazdı. İnsanları başkaları içinde rezil etmeyecek şekilde şaka yapar ve duyduklarında da yüzlerinde tebessüm ettirecek lakaplar takardı. Çocuk yaşlarda peygamberimizle tanışan ve 27 yaşında vefat edene dek O'ndan ayrılmayan Hz. Enes'e "Ey iki kulaklı" diye seslenmiş, Hz. Ali'ye de "EbûTürab" şeklinde hitap etmiştir.³⁷

Gençlere Sevdiğini Onlara Açıkça Söylemiştir

Hicret sırasında 17 yaşlarında olduğu bilinen Muaz b. Cebel'e peygamberimiz onu çok sevdiğini söylemiş sonra da ona bazı nasihatlerde bulunmuştur. Akabe biati esnasında orada bulunan başkanların arasında en küçüğü olduğu ifade edilen Esad b. Zürrâre vefat ettiğinde, cenazesini bizzat Hz. Peygamber yıkamış ve kefenlemiş, namazını da kıldırılmıştır. Cenazesinin ön tarafında durarak mezarlığa kadar yürümüştür.³⁸

³⁴Sabri Akpolat, "Peygamberimiz ve Gençlik", *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/17 (2007), 246.

³⁵Nadir Karakuş, *Hz. İbnÜmmü Mektûm* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2019), 122.

³⁶Muhammed Hamidullah, *İslam'ın Doğuşu*, çev. Murat Çiftkaya (İstanbul: Beyan Yayınları, 2018), 266.

³⁷Akpolat, "Peygamberimiz ve Gençlik", 248.

³⁸Akpolat, "Peygamberimiz ve Gençlik", 245.

Gençleri Cennetle Müjdelemiştir

İlahi dinlerin en büyük özelliklerinden biri de ahret inancıdır. Kur'an-ı Kerim'de de çokça yer verilen cenneti hak etmek için Müslümanlar ve diğer ilahi dinlere inananlar birtakım ameller işlemekte ve bunun neticesinde de cennete girmeyi beklemektedir. Peygamberimiz hicrette yirmili yaşlarında bulunan Talha b. Ubeydullah için şöyle buyurmuştur: “Her kim yeryüzünde yürüyen bir şehide bakmak isterse, Talha b. Ubeydullah’a baksın.” Hz. Talha delikanlılık döneminde İslamiyet’i kabul etmiş peygamberimize de çokça destek olmuştur.³⁹

Gençlerin Duygularını ve Hislerini Okşamıştır

On iki yaşında İslamiyet’le tanışan Zübeyr b. Avvâm için “Her peygamberin bir yardımcısı vardır, benim ki de Zübeyr’dir”⁴⁰ buyurmuş ve böylece onun ruhunu okşayarak ondan olan memnuniyetini dile getirmiştir.⁴¹Hz. Ali’ye ise: “Sen bendensin, ben de sendenim” diyerek, onu kendinden bir parça saymıştır. Abdullah b. Abbas için, “Allah’ım, onu dinde fakih kıl ve ona te’vili öğret”, diye dua etmiştir. Ebu Musa el-Eşâri’ye de “Ey Ebû Musa! Sana Davud ailesinin sesi gibi güzel bir ses verilmiştir.” Diyerek, onun gururunu okşamıştır.⁴²

Gençleri Utandırmaktan Sakınırdı

Hz. Peygamber, etrafındaki insanlar beğenmediği bir hareket yapsa bile, yine de onları mahcup etmek istemez, hatalarını yüzlerine vurarak onları utandırmazdı.

Muaviye b. Hakem başından geçen bir olayı şöyle anlatır: Ben, Hz. Peygamber’in arkasında namaz kılarken, aksıran bir adama “yerhamükellah” diyerek karşılık verdim. Çünkü namaz kılarken konuşulmayacağını bilmiyordum. Yanımdakiler bana bakmaya başladılar. Onlara “Niye bana bakıyorsunuz?” deyince, bu defa da beni uyarmak için ellerini dizlerine vurmaya başladılar. Ben, onların beni susturmak istediklerini anlayınca, sustum. Hz. Muhammed kadar güzel açıklayıcı ve uyarıcı bir peygamber görmedim. Vallahi o, namazı kılınca ne beni dövdü ne de azarladı. Sadece namazda dünya kelamı konuşulmayacağını, ancak tesbih, tekbir yapılarak Kur’an okunabileceğini söyledi.⁴³

Daha çocuk yaşlarında EbûRâfi b. Amr el-Gıfârî hurma ağaçlarını taşlarken, Hz. Muhammed ona niçin taş attığını sormuş, o da aç olduğunu söylemişti. Bunun üzerine Hz. Peygamber gayet şefkatli bir eda ile taşlamamasını, ancak yere düşenlerden

³⁹Akpolat, “Peygamberimiz ve Gençlik”, 247.

⁴⁰Buhârî, “Cihâd”, 929.

⁴¹Ali Dadan, *Hz. Abdullah bin Zübeyr* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2020), 55.

⁴²Akpolat, “Peygamberimiz ve Gençlik”, 252.

⁴³Akpolat, “Peygamberimiz ve Gençlik”, 258.

yemesini ifade etmiş ve başını okşayarak,” Allah’ım, bunun karnını doyur.” diyerek dua etmiştir.

Bir gün Üsâme b. Zeyd hırsızlık suçu işlemiş bir kadına aracı olmak için peygamberimize gelmişti. Peygamberimiz bu hadiseye ve kadına çok sinirlendiği halde tepkisini yumuşak bir şekilde ortaya koyarak şöyle buyurmuştur: “Ey insanlar! Sizden öncekiler, kendilerine önemli ve nüfuz sahibi bir kişi suçlu olarak geldiğinde, onun cezasını vermediler. Ancak nüfuz sahibi olmayan ve zayıf, güçsüz bir kişi suçlu olarak geldiğinde hemen cezalandırdılar. Bu adaletsizlikten dolayı da helak oldular. Allah’a yemin ederim ki, hırsızlık yapan benim kızım Fatıma olsa, onun da cezasını verirdim.”⁴⁴

Gençlere Yumuşak ve Anlayışlı Davrandı

Kur’an- ı Kerim’de Hz. Muhammed’in yumuşak huylu ve anlayışlı bir insan olduğu vurgulanır. Hatta böyle olmasaydı etrafından dağılıp gidecekleri belirtilmiştir. Bu özelliği sebebiyle insanlar etrafında toplanmışlardır. O, bir şey öğreteceği zaman önce karşısındakileri yumuşatarak gönlünü alır, sonra söyleyeceklerini söylerdi. Bu konuda en güzel örneklerden birisi zina için izin istemek üzere Hz. Peygamber’e gelen gence olan yaklaşımı ve onu ikna etme yöntemidir.

Nitelikli İnsanları İslam’a Kazandırmaya Gayret Etmıştır

Saîd b. Zeyd ve hanımı el-Hattab’ın kızı Fatıma ilk Müslümanlardandır. Müslüman oldukları için Hz. Ömer’den dayak yemişler ancak onun Müslümanlığına vesile olmuşlardır. 33 yaşlarında iken Müslüman olan Hz. Ömer için Peygamberimiz: "Allah’ım! Bu iki kişiden, Ebu Cehil veya Ömer b. Hattab’dan, sana daha sevgili olan birisiyle dinini güçlendir” diye dua etmişti.⁴⁵

Hattab oğlu Ömer, Cahiliye Mekke’sinde ilkeli ve mert duruşuyla tanınırdı. Saygınlığını mensup olduğu kabilenin gücünden değil -ki zaten güçlü kabilelerden değildi, güçlü kişiliğinden alırdı.⁴⁶

Hişam oğlu Amr (Ebu Cehil) ise; Mekke'nin en güçlü kabilesi Mahzumoğulları'na mensuptu. Ülkeler arası ticaret yapardı. Toplumunun en görgülü ve kültürlülerinden biriydi. İnançları uğruna canını verecek kadar ilkeli ve kararlıydı. İnanıldığı meselelerde azim ve kararlılıkla ilerler ve kimse onu yolundan saptıramazdı.

Nitekim Peygamberimizin yaptığı dua Hz. Ömer hakkında kabul olundu. Hz. Ömer’in Müslüman olmasıyla bağlantılı olarak İslam, yükselişe geçmiş ve güçlenmeye başlamıştır. Hz. Ömer, bi’set’in 6. Yılında İslam’la şereflendi. Bir defasında gizli gizli

⁴⁴Buhârî, “*Enbiyâ*”, 1058.

⁴⁵Yıldırım - Develi, *Herkes İçin Siyer*, 35.

⁴⁶Kaya, “Kur’ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed”, 25.

toplanan Müslümanlara “kaç kişiyiz” diye sordu ve neden korkarak ibadet ettiklerinden yakındı. Müslümanlar Hz. Ömer’in bu sözünden cesaret alarak dinlerini gizlememeye başladılar. Hatta Abdullah b. Mes’ud, “Biz Kabe’de namaz kılmaya korkardık Ömer Müslüman olduktan sonra kılmaya başladık” demiştir⁴⁷. Dolayısıyla Hz. Ömer, Hz. Hamza gibi o dönemin cesaret timsali, herkes tarafından saygı gören kişilerin İslam’la şereflenmesi dinimizin yayılmasına faydası olmuştur. Bu da hizmetlerin etkili olarak yürütülmesinde nitelikli kimselere olan ihtiyacı göstermektedir.

6. Peygamberimizin Gençlerle İletişimine Örnekler

Peygamberimizin hayatı ve gençlik dönemi arasında ilişki kurulacak bir diğer konu da gençler arasında önem kazanan arkadaşlık ilişkileri ve bu ilişkilerde güven, sadakat, empati ve fedakârlık birlikte hareket etme gibi hususlara verdikleri önemdir. Bu bağlamda peygamberimizin hicret sırasında Hudeyd denilen yerde ikamet eden Mabed el Huzai’nin ikram ettiği sütü önce arkadaşlarına vermesi ve en son kendisinin içmesi arkadaşlara bağlılığın en güzel örneklerinden biridir.⁴⁸

Arkadaşlar arasında sözünde sadık kalma ve emaneti zamanında verme hususunda da şu örneği verebiliriz: Abdullah b. Ebi Hamza isimli sahabî, peygamberimize borçlu kalmıştı. Ve bu borcu ödemek için de bir yerde buluşmak üzere sözleştiler. Fakat Abdullah b. Ebi Hamza buluşma gününü üç gün sonra hatırladı ve oraya gittiğinde peygamberimizin orada beklediğini gördü.⁴⁹Buradan hareketle sözüne sadık kalmanın insanlar arasında ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz. Günümüz gençlerinin en eksik olduğu noktalardan biri de güven sorunudur. Öyle bir çağda yaşamaktayız ki gençler sadece kendilerine güvenmekte ve kimseye muhtaç olmamayı kendilerine düstur edinmektedirler. Bu da ister istemez onları yalnızlaştırmış ve aile bağları da dahil olmak üzere kimseye minnet etmemeye başlamışlardır. Bu güvensizliğin sonuçlarından yalnızca biridir. Oysaki İslam dini yalnız yaşamayı değil bir arada yaşamayı öğütlemiştir. Çünkü İslam yardımlaşma ve dayanışma dinidir. Yalnız yaşayan insanlar ne başkasına yardım edebilir ne de başkasından yardım isteyebilir. İslam dinindeki zekât, sadaka ve kurban gibi ibadetler insanların toplumda kendilerini yalnız hissetmemeleri için emredilmiştir. Zaten İslam dini tek başına dindar olarak yaşamının kolay olduğunu zor olanın toplum içerisinde dindar kalmayı başarmak olduğunu belirtir.

⁴⁷Yıldırım - Develi, *Herkes İçin Siyer*, 52.

⁴⁸Kaya, “Kur’ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed”, 27.

⁴⁹Kaya, “Kur’ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed”, 45.

İslam'ın ilk dönemlerinde peygamber efendimize inananların gençlerden oluşması peygamber efendimizin gençlerin güvenini kazanmış olmasına bağlıdır. Bu dönemde peygamberimizi gençlere anlatırken idealistliğinden de bahsetmemiz gerekir. İslam'ın yayılmaya başladığı günlerde Mekkeli müşrikler, amcası Ebu Talib'in yanına giderek yeğenini peygamberlikten vazgeçirmesini istemişler ve karşılığında farklı tekliflerde bulunmuşlardır. Teklifler o dönemin insanı için hiç de reddedilecek şeyler değildi fakat peygamber efendimiz "bir elime güneşi diğer elime ayı verseler yine de bu davadan vazgeçmem" buyurarak ne kadar kararlı olduğunu herkese göstermiştir.

Gençler peygamberimizi tanıdıkça onda çok fazla örneklik bulabilir ve kendilerine her açıdan fayda sağlayacak inciler çıkartabilirler. Her duyduklarına inanmamaları, kendilerine gelen bir haberin önce doğruluğunu araştırıp sonra inanmaları gerekmektedir. Nitekim peygamber efendimiz içine sinmeyen putperestliği hiçbir döneminde kabul etmemiş ortada İslam dini yokken bile onlara sempati duymamıştır. Bunun yerine Hira mağarasında tefekküre dalmış ve hakikati aramaya çalışmıştır. İnanç noktasında bir insanın inandığı değerlere her yönüyle kabul etmesi ve kafasında hiçbir soru işaretinin olmaması gerekmektedir.

SONUÇ

Gençlik kavramı geçmişten günümüze farklı kelimelerle belirtilen insanların genelde tecrübesiz, yaşı küçük, yeni deneyimlere hazır, meraklı dönemlerine verilen isimdir. Gençlik denildiğinde aynı zamanda yanlışlara en fazla düşülen dönem de akıllara gelir.

İnsanların bu dönemde yanlış ve pişman olacağı işleri yapmaması için kendine uygun örnekler bulmalıdır. Bu örneklerin en güzeli kuşkusuz efendimiz (sav) dır. Peygamberimizi örnek alabilmemiz ve O'nun yolundan ilerlememiz için de O'nu iyi tanımamız gerekir. Bunun için peygamberimizin gençlik dönemi ve gençlerle olan iletişimi bizim için önem arz etmektedir.

İslamiyet'in doğuşunda gençliğin katkısı çok fazla olmuştur. Gençler peygamberimizin bu en zorlu sürecinde destekçisi olmuşlar ve gençlik döneminin getirdiği heyecanla onun yanından hiç ayrılmamışlardır. Her dönemde gençlerin bu heyecan ve azminden yararlanan peygamberimiz, kendine ve İslam dinine taraftar toplamış ve onlar sayesinde İslam dininin yayılmasına da zemin hazırlamıştır. Çünkü insanların yaşı ilerledikçe alıştikları düzenden ve yerleştikleri topraklardan ayrılmaları zor olmaktadır. Fakat genç nesil her zaman yeniliklere açık olması hasebiyle şehir ya da ülke dışındaki görevlere de gitmeyi daha kolay kabul etmiştir.

Resulullah gençlere büyük görevler vermiş fakat bu görevleri herkesin şahsına uygun olmasına da dikkat etmiştir. Onlarla konuşurken içinde buldukları çevre ve şartları göz önünde bulundurmuş, ona göre mevkilere getirmiştir.

Peygamber efendimiz yetim ve öksüz büyümüş olmasına rağmen yanlış yollara sapmamış, gençlik döneminde cahiliye devri adetleri O'na hiç cazip gelmemiştir. Bu bize göstermektedir ki aslında çevreden daha önemli şey, insanın özüdür. Özümüzü koruyabilirsek insan olmayı ve Allah'ın sevdiği kullar arasına girebilmeyi başarabiliriz. Allah Resülü gerek yaptığı evliliklerindeki eş rolü gerekse sosyal hayatındaki diğer rolleriyle biz insanlara en iyi örnektir.

KAYNAKÇA

- Ahmet, Uyar. “Hz. Peygamberin Gençlerle İletişim Stratejisi”. 3. *Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi 1/1* (29 Ocak 2020), 56- 72.
- Akpolat, Sabri. “Peygamberimiz ve Gençlik”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 17/17* (t.y.), 243-257.
- Algül, Hüseyin. “Ficar Savaşları”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/52. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Aydoğan, Rüştü. *Türkçe Sözlük*. ed. Sinan Aydın. Ankara:Evrensel İletişim Yayınları, 2016.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *Tam Metin Sahih-i Buhari*. Çev. Konyalı Mehmet Vehbi. İstanbul:Üçdal Neşriyat, 1993.
- Çalık, Bünyamin. “Camilerde ve Mescitlerde Dinlen Caiz Olan Ve Olmayan Davranışlar”. *Kafkas Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 2/3* (2015), 110-132.
- Dadan, Ali. *Hiz. Abdullah bin Zübeyr*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2020.
- Dana, Sadık. *Altınluk Sohbetleri 1*. İstanbul: Erkam Yayınları, 2016.
- Dermenghem, Emile. *Hiz. Muhammed'in Hayatı*. çev. Reşat Nuri Güntekin. İstanbul: Alkım Yayınevi, 2006.
- Eraslan, Sibel. *Çöl ve Deniz Hiz. Hatice*. İstanbul: Timaş Yayınları, 2012.
- Hamîdullah, Muhammed. *Allah'ın Elçisi Hiz. Muhammed*. çev. Ülkü Zeynep Babacan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.
- Hamidullah, Muhammed. “Hilfû'l-Füdûl”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. 13/31-32. İstanbul: TDV Yayınları, 1998.
- Hamidullah, Muhammed. *İslam'ın Doğuşu*. Çev. Murat Çiftkaya. İstanbul: Beyan Yayınları, 2018.
- Heysemî, Ebu'l-Hasen Nurüddin Ali b. Ebî Bekr. *Sahihu İbn Hibbân Zevâidi*. Çev. Hanifi Akın. 2/268 İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2015.
- Kandemir, Mehmet Yaşar. *Gençler İçin Peygamberimizin Hayatı*. İstanbul: Tahlil Yayınları, 2017.
- Kara, Seyfullah. “Hz. Peygamber Döneminde Gençliğin Eğitime Tarihsel Bir Yaklaşım”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi 2/1* (2002), 65-73.
- Karaağaç, Kazım. *Kur'an-ı Kerim'de Risalet Kavramı*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Karakuş, Nadir. *Hiz. İbn Ümmü Mektûm*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2019.

- Kavak, Meryem. “Eş seçiminde Tercih Boyutu”. *Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi* 6/39 (2019), 1758-1780.
- Kaya, Remzi. “Kur’ân-ı Kerim’de Öğrenci ve Eğitimci Olarak Hz. Muhammed”. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 1 (2018), 20-56.
- Kur’anı Kerim Meali*. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. İstanbul:Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009.
- Koç, Mustafa. “Gelişim Psikolojisi Açısından Ergenlik Dönemi ve Genel Özellikleri”. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (2004), 231-238.
- Okumuş, Ejder. “Modern Toplumda Ahlâk ve Gençlik”. *Gençlik Araştırmaları Dergisi* 5/1 (2017), 79-93.
- Özdemir, Şuayip - Kavak, Rahime. “Kur’an ve Hadislerde Gençlik Dönemi Özellikleri”. *Electronic Turkish Studies* 9/2 (2014), 1215-1226.
- Şenyayla, Gencal. “Asr-ı Saâdet ve Günümüzde Gençlik Kavramı”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 9/3 (31 Aralık 2022), 994-1015.
- Tirmizî, Muhammed b. İsâ. *Sünen-i Tirmizî Tercümesi*. çev. Kasım Yürekli. İstanbul:Kervan Yayın Dağıtım, 2019.
- Tutar, Adem. “Hz. Muhammed ve Sabır”. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4 (1999), 137-144.
- Yıldırım, Mehmet Emin - Develi, Bekir. *Herkes İçin Siyer*. İstanbul: Profil Kitap, 2021.
- Uyar, Ahmet. “Hz. Peygamberin Gençlerle İletişim Stratejisi”. *3. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi* 1/1 (29 Ocak 2020), 56-66.